

В.М. ТОКАРЕВ, Ю.І. ПАНФІЛОВ

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВСТУПУ ДО ЄС

У статті доведено, що академічна доброчесність є необхідною умовою успіхів у роботі освітян, закладає фундамент відповідальної поведінки студентів після навчання в університеті; визначено існування проблем реалізації академічної доброчесності на практиці (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, списування, обман, хабарництво тощо); корупція в освіті, неприпустиме отримання неправомірних переваг та ін.). Наведено шляхи подолання проблем академічної доброчесності. Обґрунтовано академічну доброчесність як важливу складову якісної освіти та ключовий фактор успішного вступу України до Європейського Союзу. Доведено, що реалізація академічної доброчесності вимагає спільних зусиль всіх учасників освітнього процесу та підтримки з боку держави та суспільства.

Ключові слова: академічна доброчесність, академічне середовище, заклади вищої освіти, професійна етика, кодекс академічної доброчесності.

V.M. TOKAREV, Yu.I. PANFILOV

ACADEMIC INTEGRITY IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION: PROBLEMS OF IMPLEMENTING ACCESS TO THE EU

The article proves that the academic integrity is considered as a necessary condition for success in work for educators, it lays the foundation for responsible behavior of students after studying at the university; the existence of problems of implementation of academic integrity in practice (academic plagiarism, self-plagiarism, fabrication, writing off, deception, bribery, etc.) has been determined; corruption in education, inadmissible obtaining of illegal advantages, etc.). Ways to overcome the problems of academic integrity are given. Academic integrity is substantiated as an important component of quality education and a key factor in Ukraine's successful accession to the European Union. It has been proven that the implementation of academic integrity requires the joint efforts of all participants in the educational process and support from the state and society.

Key words: academic integrity, academic environment, institutions of higher education, professional ethics, code of academic integrity.

Постановка проблеми. У зв'язку з інтеграцією національної системи вищої освіти у загальноєвропейський науковий та освітній простір, особливої актуальності нині набуває питання академічної доброчесності, професійної культури в академічному середовищі, тобто дотримання учасниками освітнього процесу етичних норм, моральних цінностей, визнаних академічною спільнотою. На Міжнародній конференції у Бухаресті 2004 р. учасниками було заявлено, що «Болонський процес приведе до далекосяжних змін у структурі (а в довгостроковій перспективі – в культурі) європейської вищої освіти [2].

Університети не можуть вважатися вільними від цінностей та етичних норм, які є важливими для академічного, культурного й політичного розвитку співробітників і студентів, а також впливають на моральне обличчя суспільства в цілому. Університети повинні всіляко сприяти утвердженню найвищих моральних норм і докласти всіх зусиль для досягнення етичних стандартів найвищого гатунку.

Працівники закладів вищої освіти, виступаючи творцями інтелектуальних, культурних, естетичних, духовних цінностей країни, мали б дотримуватись високих етичних стандартів професійної культури, а тому здається дивним питання академічної чесності, відповідальності, порядності в академічному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання педагогічної етики, етичних стандартів вищої освіти є предметом досліджень Г. Хорунжого, М. Рогожи, П. Артьомова, Г. Товканець, Г. Васяновича, В. Андреева, І. Дегтярьова.

Ціннісно-етичний аспект академічної доброчесності як прояв професійної культури в академічному середовищі розглянуто в працях вчених: І. Зязюна, В. Кременя, І. Беха, С. Рика, О. Єрохіної, С. Гончаренка та інших дослідників. Етичні проблеми науки й освіти розглядалися у наукових працях вітчизняних вчених: А. Артюхова, В. Астахової, В. Лугового, О. Слюсаренко, Ж. Таланової, В. Сацика, О. Семенов, Т. Фінікова [5].

Проблеми дотримання академічної доброчесності серед молодих вчених досліджували Н. Сорокіна, А. Артюхова, І. Дегтярьова [3]. Академічну доброчесність як соціальний капітал сучасного університету розглядали Т. Добко, В. Турчиновський.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень з актуальних питань академічної культури, етичних відносин в академічному середовищі, подальшого аналізу потребують проблеми академічної етики, академічної доброчесності у науковому, освітньому середовищі закладів вищої освіти, враховуючи соціально-

економічні зміни в Україні та євроінтеграційні процеси в освітньому просторі.

Мета статті – висвітлити проблеми академічної доброчесності в академічному середовищі закладів вищої освіти України, проаналізувати досвід міжнародної академічної спільноти з цього питання.

Виклад основного матеріалу. Як зазначено в статті 42 Закону України «Про освіту», академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Академічна доброчесність в університетах та інших закладах вищої освіти є одним із ключових аспектів успішного функціонування освітньої системи. Це поняття охоплює етичні норми, які регулюють поведінку студентів, викладачів та інших учасників освітнього процесу, спрямовані на забезпечення чесності, справедливості та якості освіти.

Як пояснюється у документі «Фундаментальні цінності академічної доброчесності», якщо ми хочемо досягнути успіхів у своїй роботі, академічна доброчесність, для нас, освітян, є необхідною умовою нашої праці. Цілей викладання, навчання та наукового дослідження можна досягнути лише в академічному середовищі, яке підтримує етичні стандарти та принципи академічної доброчесності [6].

Доброчесність має велике значення ще й тому, що закладає фундамент відповідальної поведінки студентів після того, як вони покинуть стіни університету.

Дані проведених досліджень показують, що рівень списування серед студентства в американських школах та коледжах є доволі високим і продовжує підвищуватися. Так, більше, ніж 75% студентів американських коледжів під час навчання вдавались до обману. Навіть 80% сумлінних студентів із високим рівнем успішності зізнавались, що також списували. Крім того, саме ці блискучі студенти зазначили, що списування – звична справа, а більше половини опитуваних взагалі не вважають списування порушенням правил. Нові технології також спростили можливості обману. Ми зустрічаємо інтернет-пропозиції отримання за певні кошти текстів рефератів, наукових повідомлень, курсових робіт, дипломів. Є пропозиції написання навіть дисертацій. Освітня служба тестування (ETS) зазначає, що один із веб-сайтів, що пропонував безкоштовні курсові студентам, зібрав 80 000 відвідувань лише за один день [6].

Ми вважаємо, що в українських закладах освіти ситуація не краща. Але не все так безнадійно, як може здаватися на перший погляд. Норми та правила, які практикуються в університеті, зокрема, кодекси честі, відповідні положення, можуть значно вплинути на поведінку наукових працівників та студентів, на їх переконання та ставлення до навчання та наукових досліджень. Підвищення рівня обізнаності щодо академічної доброчесності

студентів має бути одним із пріоритетних напрямків роботи кожного закладу вищої освіти.

Що таке академічна доброчесність? Чому вона важлива? Для чого визначати фундаментальні цінності? Міжнародний центр академічної доброчесності визначає академічну доброчесність як дотримання п'яти засадничих цінностей: чесності, довіри, справедливості, поваги та відповідальності. Ці п'ять цінностей, і до того ж відвага діяти, сповідуючи їх, формують істинні підвалини академічного середовища і освітніх інституцій. Без них діяльність, яку ми здійснюємо у межах нашої компетенції як викладачі, студенти чи дослідники, втрачає свою вартість, а її ефективність викликає сумніви. Академічні спільноти процвітають, коли їхні члени «живуть» фундаментальними цінностями. Для цього потрібно постійно нагадувати про ці цінності та вести розмови довкола них.

Коли ж фундаментальних цінностей дотримуються, застосовують на практиці та вводять у дію, вони стають наріжним каменем створення у наукових спільнот академічної доброчесності. Доброчесність зміцнюється в академічних спільнотах тоді, коли моральні та соціальні норми цієї спільноти не тільки збігаються із фундаментальними цінностями, а й підтримуються інституційними принципами та практиками [4, 6].

Отже, однією із засадничих цінностей академічної доброчесності є чесність. Вона є обов'язковою основою викладання, навчання, дослідження і роботи та необхідною передумовою повноцінної реалізації довіри, справедливості, поваги та відповідальності. Істотно важливо, щоб академічні принципи і процедури, якими керується спільнота вважали неприйнятними фальсифікацію даних, брехню, списування, обман та інші прояви нечесної поведінки. Нечесна поведінка не лише спотворює істинність досліджень, але й може заплямувати репутацію інституції та применшити цінність ступеня, який вона присвоює. Чесність розпочинається із окремих особистостей та розширюється на дедалі більшу спільноту. Здобуваючи знання і студенти, і викладачі мають бути чесними самі із собою та одне з одним. У навчальних залах, лабораторіях та у класних кімнатах культивування і застосування чесності на практиці лягають в основу неперервної доброчесності. Плекаючи сміливість та спонукаючи чесне й етичне прийняття рішень, навіть коли це дуже складно, є невід'ємним кроком у становленні спільнот довіри.

Дотримання елементарної чесності у роботі, словах, ідеях та вчинках є принципом, якого зобов'язані дотримуватися усі члени академічної спільноти.

Велике значення для академічної доброчесності має довіра. Вона є необхідною базою для академічної роботи. Лише маючи довіру до наукових результатів інших, ми можемо обґрунтовувати власні дослідження та здійснювати їх із впевненістю. Довіра дозволяє нам співпрацювати, ділитися інформацією, вільно обмінюватися ідеями, не хвилюватись за те, що нашу роботу хтось викраде. Створенню довіри

сприяє професорсько-викладацький склад, який ставить зрозумілі вимоги до завдань та має прозору систему оцінювання роботи студента, а також студенти, які підходять до виконання завдань чесно, ретельно та самостійно [4, 6].

Ще одним обов'язковим принципом успішної роботи ЗВО є суворе дотримання принципу справедливості під час співпраці студентів, викладачів та адміністрації. Чесне, відповідне та неупереджене оцінювання відіграє важливу роль в освітньому процесі, а справедливість тут є обов'язковою для встановлення довіри між викладачами та студентами.

Професорсько-викладацький склад та адміністрація закладу освіти також мають право очікувати справедливого ставлення, і не лише з боку студентів, але й у взаємному ставленні одне до одного. Правильна та об'єктивна реакція на нечесну поведінку чи порушення академічної доброчесності є також елементом справедливості.

Студенти поводяться справедливо одне з одним та з цілою спільнотою, якщо виконують свою роботу чесно; автори – якщо належно цитують праці, які використовують; адміністрація – коли вона поважає та підтримує культуру академічної доброчесності; випускники – якщо вони виправдовують хорошу репутацію освітнього закладу.

Наукові спільноти можуть лише тоді досягнути успіху, якщо у них панує повага до членів спільноти, їх різноманітності та інколи суперечливих точок зору. Потрібно не боятись наукових дискусій і поважати своїх колег, у разі необхідності, все ж висловлювати незгоду із їх твердженнями. Найбільш динамічними та продуктивними навчальними середовищами є ті, які встановлюють чітку систему перевірки знань.

Дуже важливо щоб члени академічної спільноти проявляли повагу до інших науковців, віддаючи належне їх інтелектуальному внеску шляхом правильного цитування джерел інформації. У доброчесних академічних спільнотах навіть ті, хто не погоджується із певними фактами, демонструють почуття поваги та пошани до знань і методів, за допомогою яких вони були отримані. Професорсько-викладацький склад декларує свою повагу, коли серйозно сприймає ідеї студентів, визнаючи їх як особистостей, допомагаючи їм у розвитку цих ідей, надаючи повноцінні та чесні відгуки на їх роботу, цинуючи їх точку зору та поставлені цілі [3, 4, 6].

Етичні норми повинні пропагуватися не лише на словах. Вкрай важливо реалізувати їх на практиці в усіх аспектах роботи університетів, не лише у викладацькій діяльності та науковій, але й у внутрішньому управлінні та в контактах із зовнішніми учасниками» [6].

Академічна доброчесність напряму залежить від дотримання принципу відповідальності. Відповідальність за дотримання принципів доброчесності є як особистим обов'язком, так і спільною справою. Кожен член академічної спільноти – кожен студент, член професорсько-викладацького складу, представник адміністрації – несуть відповідальність за дотримання принципів

академічної доброчесності під час навчання, викладання та здійснення наукових досліджень.

Бути відповідальним означає протистояти порушенням академічної доброчесності та негативному тиску з боку колег, а також власною поставою показувати приклад. Відповідальні особи несуть відповідальність за власні вчинки та намагаються заохотити інших не порушувати правил.

Колективна відповідальність допомагає розширити та посилити процеси поширення академічної доброчесності. Відповідальні спільноти мають потенціал працювати, щоб надихнути інших дотримуватися норм академічної доброчесності. Культивування відповідальності передбачає розвиток навички розпізнавати та протистояти спокусі порушити встановлені норми та правила. Бути відповідальним членом академічної спільноти передбачає підзвітність інших членів групи, що порушують принципи академічної доброчесності.

Для сталого розвитку доброчесності замало лише проголошувати її фундаментальні цінності. Дотримуючись самостійно та заохочуючи інших дотримуватися стандартів академічної доброчесності, людина завжди стикається з викликом, який потребує відваги. Відвага відрізняється від інших цінностей академічної доброчесності тим, що вона є більш якістю чи здатністю, аніж цінністю як такою. Застосовуючи поняття відваги всупереч поняттю сміливість автори під сміливістю розуміють здатність діяти згідно власних цінностей всупереч страху, а бути відважним означає діяти згідно власних переконань [6, 7].

Отже, професорсько-викладацький склад, студенти мають не лише приймати правильні принципи, але й мати відвагу демонструвати їх не лише словом, а й справою. Лише через виконання фундаментальних цінностей академічної доброчесності, постійне демонстрування відваги щодо боротьби з їх порушеннями можливе створення та функціонування сильних спільнот академічної доброчесності, які залишатимуться відповідальними, чесними, справедливими, незважаючи на обставини, з якими вони можуть зіткнутися.

Студенти та викладачі, які проявляють мужність у сприянні доброчесності, не лише стають зразком для наслідування, але й підвищують стандарти освіти та науки. Таким чином, академічна спільнота стає ключовим джерелом побудови правильних та сталих освітніх звичок.

Однак, незважаючи на важливість академічної доброчесності, існують проблеми її реалізації в практиці, особливо в контексті вступу України до Європейського Союзу.

Саміт Європейської Ради ухвалив постанову 14.12.23 р., в якій визначено низку умов для початку переговорів про вступ України до ЄС. Однією з таких умов є вдосконалення системи освіти та її відповідність європейським стандартам. Це вимагає впровадження та дотримання нормативно-правових актів, які регулюють освітній процес. Зокрема, до таких законодавчих актів відносяться Бухарестська декларація, Цивільний Кодекс України, закони про

авторське право та суміжні права, про освіту, про вищу освіту, про наукову та науково-технічну інформацію, про наукову та науково-технічну діяльність та інші нормативно - правові акти [4].

Однак, навіть при наявності відповідного законодавства, існують певні проблеми, які ускладнюють реалізацію академічної доброчесності в закладах вищої освіти.

Деякі з них включають:

1. Академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, ненадання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання, вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання та інші [1].

2. Корупція в освіті: неприпустиме отримання неправомірних переваг чи підкуп в процесі вступу або навчання.

3. Недостатня контрольна функція навчальних закладів: недостатній контроль з боку адміністрації університетів може призводити до недоліків у здійсненні академічної доброчесності.

4. Відсутність стимулюючої системи: недостатня система заохочення та покарання за дотримання або порушення академічної доброчесності може призвести до бездіяльності серед студентів та викладачів.

5. Недостатній рівень освітньої культури: відсутність належної освітньої культури серед студентів та персоналу закладів вищої освіти може сприяти порушенню академічної доброчесності.

6. Недостатня свідомість про негативні наслідки порушення академічної доброчесності: деякі учасники освітнього процесу можуть не розуміти повного обсягу негативних наслідків, що виникають від порушення академічної доброчесності.

7. Вплив зовнішніх факторів: соціальний, економічний або політичний тиск може впливати на відповідність закладів вищої освіти академічним стандартам і принципам доброчесності [3; 4].

Для вирішення цих проблем необхідно не лише прийняття відповідного законодавства, але і систематичний контроль та освітня робота серед учасників освітнього процесу. Це допоможе забезпечити високі стандарти академічної доброчесності в українських вищих навчальних закладах та сприятиме їхній успішній інтеграції в європейський освітній простір.

Для подолання цих питань необхідно розробити комплексні стратегії, які включатимуть не лише правові аспекти, а й соціально-педагогічні заходи. Зокрема, доцільно:

– підвищувати обізнаність учасників освітнього процесу щодо академічної доброчесності та її значення;

– упроваджувати ефективні механізми контролю за дотриманням академічної доброчесності та заохочення її виконання;

– розвивати систему навчальних програм та методик, які сприяють формуванню освітньої культури та етики серед учасників освітнього процесу;

– сприяти зміцненню міжнародного співробітництва та обміну досвідом у сфері академічної доброчесності [4; 5; 7].

Академічна доброчесність є важливою складовою якісної освіти та ключовим фактором успішного вступу України до Європейського Союзу. Реалізація цієї доброчесності вимагає спільних зусиль всіх учасників освітнього процесу та підтримки з боку влади та суспільства.

Однією з ключових складових боротьби з порушеннями академічної доброчесності є встановлення відповідальності за такі дії. Відповідальність може бути різною для різних учасників освітнього процесу, таких як студенти, викладачі, адміністрація закладів вищої освіти та інші.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти повинні нести відповідальність за свої власні дії. Це може бути:

– повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);

– повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;

– відрядження із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту);

– позбавлення академічної стипендії;

– позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання [1; 7].

Відповідно до внутрішніх правил закладів вищої освіти, здобувачі освіти можуть бути притягнені до дисциплінарних заходів, таких як доповідь про порушення, дискваліфікація від навчання або виключення з закладу вищої освіти.

За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти також можуть бути притягнені до академічної відповідальності:

– відмова у присудженні ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєнні вченого звання;

– позбавлення присудженого ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєного вченого звання;

– відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;

– позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади [1; 7].

Викладачі та наукові працівники також повинні бути відповідальними за свої дії, зокрема, за неправильну оцінку робіт здобувачів, недостатній контроль за дотриманням академічної доброчесності та інші порушення. Вони можуть бути притягнені до дисциплінарних заходів, таких, як позбавлення посади або позбавлення права викладати в навчальному закладі.

Негативні явища, розрив між задекларованими етичними цінностями, принципами та практикою їх

втілення в університетське життя, існуючі недоліки у просторі університетської культури сприяють породженню корупції в академічному середовищі, «яку в широкому значенні цього слова можна трактувати як виродження і деградацію світогляду, стосунків та взаємодії у середовищі університетської адміністрації, викладачів і студентів. Наслідком корупції в університетах стає не тільки падіння якості освіти та рівня наукових досліджень, а й формування своєрідної університетської антикультури, яка інструменталізує особу викладача і студента, не даючи скласти культуру довіри, поваги, відповідальності, якості та взаємної співпраці».

Адміністрація відповідає за створення ефективної системи контролю та заохочення дотримання академічної доброчесності. Вона може приймати заходи до покарання студентів та викладачів за порушення правил.

Законодавчі та наглядові органи мають право встановлювати норми та стандарти, що регулюють академічну доброчесність, а також контролювати їх виконання. Ці органи можуть накладати штрафи та інші санкції на заклади вищої освіти, якщо вони не дотримуються вимог.

Висновки. Отже, для успішного вступу до Європейського Союзу необхідно не тільки прийняття відповідного законодавства, але й його ефективна реалізація та контроль, особливо у відношенні забезпечення академічної доброчесності. Це потребує сумісних зусиль держави, освітніх установ та освітнього товариства в цілому. Встановлення відповідальності за порушення академічної доброчесності є важливим кроком у підтримці інтегритету освітньої системи та забезпечення високих стандартів якості.

Список джерел інформації

1. Закон України «Про освіту». Редакція від 02.07.2023. Retrieved from https://urst.com.ua/pro_osvitu/st-42
2. Бухарестська Декларация етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європі. Retrieved from <http://docplayer.ru/36182114-Buharestskaya-deklaraciya-eticheskikh-cennostey-iprincipov-vysshego-obrazovaniya-v-evrope.html>
3. *Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених* : кол. моногр. ; за заг. ред. Н.Г. Сорокіної, А.Є. Артюхова, І.О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
4. Грицаєнко Л.М. (2018). Академічна доброчесність в академічному середовищі закладів вищої освіти. *Scientific Journal Virtus*, March № 22, Part 2: 127. Retrieved from

https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/9827/5/Virtus_2018_%2322_Part-2_March.pdf

5. Добко Т., Турчиновський В. (2016). *Академічна культура та доброчесність, як соціальний капітал сучасного університету*, викладено в Академічна чесність як основа сталого розвитку університету ; за заг. ред. Т.В. Фінікова, А.Є. Артюхова. К. : Таксон. 234 с. (С. 37-52). Retrieved from http://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2016-09-07/chesnist_osnova_rozvitk_Univers.pdf

6. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. Retrieved from https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Fundam.czinnosti-Akad.dobroch_.pdf

7. Європейський кодекс академічної доброчесності. Retrieved from <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/35393/1/YeVROP.%20KODEKS%20AKAD.%20DOBROCh.pdf>

References (transliterated)

1. Zakon Ukrainy «Pro osvitu». Redaktsiia vid 02.07.2023. Retrieved from https://urst.com.ua/pro_osvitu/st-42
2. Bukharestska Deklaratsiia etichnykh tsinnostei ta pryntsyypiv vyshchoi osvity v Yevropi. Retrieved from <http://docplayer.ru/36182114-Buharestskaya-deklaraciya-eticheskikh-cennostey-iprincipov-vysshego-obrazovaniya-v-evrope.html>
3. Akademichna dobrochesnist: problemy dotrymanna ta priorytety poshyrennia sered molodykh vchenykh : kol. monohr. ; za zah. red. N.H. Sorokinoin, A.Ie. Artiukhova, I.O. Dehtiarovoi. Dnipro : DRIDU NADU, 2017. 169 s.
4. Hrytsaienko L.M. (2018). Akademichna dobrochesnist v akademichnomu seredovyshchi zakladiv vyshchoi osvity. *Scientific Journal Virtus*, March. № 22, Part 2: 127. Retrieved from https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/9827/5/Virtus_2018_%2322_Part-2_March.pdf
5. Dobko T., Turchynovskyi V. (2016). Akademichna kultura ta dobrochesnist, yak sotsialnyi kapital suchasnoho universytetu, vykladeno v Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu ; za zah. red. T.V. Finikova, A.Ie. Artiukhova. K. : Takson. 234 s. (S. 37-52). Retrieved from http://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2016-09-07/chesnist_osnova_rozvitk_Univers.pdf
6. Fundamentalni tsinnosti akademichnoi dobrochesnosti. Retrieved from https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Fundam.czinnosti-Akad.dobroch_.pdf
7. Yevropeyskyi kodeks akademichnoi dobrochesnosti. Retrieved from <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/35393/1/YeVROP.%20KODEKS%20AKAD.%20DOBROCh.pdf>

Надійшла (received) 26.05.2024

Відомості про авторів / About the Authors

Токарев Віктор Миколайович (Tokarev Viktor) – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки, Харків, Україна;

Панфілов Юрій Іванович (Panfilov Yuri) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами ім. акад. І.А. Зязюна, Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5288-3904>